

- **Economía e sociedade na Galicia dos Austrias (a agricultura e as súas transformacións, a importancia da pesca na Galicia litoral, a estrutura social: sociedade rendista e peso da fidalguía)**

Ao longo dos séculos XVI e XVII, **a sociedade e a economía galega** foi fundamentalmente agrícola (máis do 80% da poboación vivía en e do campo e estivo fortemente ligada ás posibilidades produtivas da terra).

A **evolución económica e demográfica** de Galicia pasou por diversas fases:

◆ **O século XVI foi unha época de crecemento.** O desenvolvemento estivo relacionado coa situación estratéxica de Galicia nas **rotas comerciais atlánticas**, que favoreceu a **expansión das actividades comerciais e artesanais**. Nesta época na **agricultura** mantívose o vello sistema de produción feudal baseado no **cultivo de cereais (trigo e centeo)** e no barbeito, que permitiu o **crecemento da poboación**. Este crecemento duplicou a poboación sobre todo na costa, donde estaban as principais vilas: Pontevedra, Vigo, Baiona, Tui, Betanzos, Redondela e A Coruña, ás que se sumaban Santiago e Ourense no interior.

A actividade pesqueira, que alcanzara na Idade Media un importante desenvolvemento, mantívose durante o século XVI destacando o crecemento da vila de Pontevedra cun influínte gremio de mareantes a través do que se controlaba a salga do peixe. Pero, dende finais do século XVI, a obriga de que os barcos pesqueiros tiñan que ir acompañados de protección armada polos perigos dos ataques holandeses e ingleses, orixinou unha importante recesión do sector durante o século XVII.

O crecemento decaeu finais do século XVI e durante as primeiras décadas do XVII, como consecuencia das crises políticas e da **ruptura do equilibrio entre poboación e recursos**. O crecemento da poboación non fora acompañado polo dos recursos agrícolas o que favoreceu a aparición de crises de subsistencia, con **malas colleitas, fames e pestes**, que provocaron o descenso da poboación.

◆ **A segunda metade do s. XVII** foi, de novo, unha época de **recuperación** que se mantivo ata mediados do XVIII. Este periodo foi de **agrarización e ruralización** e coincidiu coa **introdución do millo en Galicia** a partir de 1630. As dificultades estimularon a transformación do sistema de cultivo. Desde a costa e cara ao interior, foise estendendo o cultivo deste produto, procedente de

América, que alterou o sistema de rotacións, diminuindo en moitas zonas o barbeito e potenciando o incremento da gandería. Os cambios permitiron un forte crecemento da produción e da poboación, que fixo de Galicia unha das rexións máis poboadas de España, con máis dun millón de habitantes, e que contrastaba co panorama negativo do século XVII no resto de Europa.

A **estrutura da sociedade galega** nos séculos XVI e XVII centrábase na **terra**. Dunha parte estaban os perceptores de rendas señoriais, tanto eclesiásticos coma fidalgos (que integraban a baixa nobreza rural), e doutra estaban os labregos, que traballaban as terras baixo diferentes formas de cesión, aínda que desde o século XVI a máis estendida era o **foro**. Este sistema de explotación provocou que as clases dominantes de Galicia se configurasen como unha **sociedade de rentistas**, entre as que salientaba polo seu número a fidalguía rural.

- **A alta nobreza galega**, que estivo en moitos casos asociada ás empresas políticas e militares dos Austrias, destacou polo seu absentismo de Galicia. Estes nobres (os Andrade, Lemos, Sarmiento e Monterrei) desempeñaron elevados cargos na administración (vicerreis, embaixadores) e paulatinamente enlazaron coas familias nobiliarias castelás.
- **O clero** foi en Galicia un grupo moi poderoso; percibía unha parte importante das rendas agrarias e exercía un enorme poder no seu territorio. Resulta moi característico de Galicia o poder dos señoríos eclesiásticos dos mosteiros.
- **A fidalguía galega**, integrada principalmente pola pequena nobreza, grupos de burgueses (escribáns, escudeiros, comerciantes) e campesiños enriquecidos, foise configurando como un grupo ben diferenciado e cada vez máis poderoso que centraba a súa actividade no cobro de rendas (foros, subforos, arrendamentos). Tamén lograron converterse en intermediarios entre os propietarios (alta nobreza e clero) e os labregos que cultivaban a terra e pagaban foros e arrendamentos. O ascenso da fidalguía galega como grupo de poder explícase pola estrutura e organización da propiedade da terra en Galicia. A isto tamén contribuíu o baleiro de poder que deixou o absentismo da alta nobreza. A consolidación da fidalguía como grupo social e económico poderoso quedou xa plenamente configurado durante o século XVII. A súa categoría social farana visible mediante a construción de grandes **pazos** que se converteron no mellor expoñente do seu poderío.

- Os **labregos** eran aproximadamente o 80% da poboación de Galicia. A maioría traballaban unhas terras que case nunca eran da súa propiedade e vivían nunhas duras condicións.
- Á marxe desta división social de base foral, existían outros grupos sociais non privilexiados: os **mariñeiros**, agrupados en gremios e confrarías; os **artesáns urbanos**, tamén organizados en gremios, e, en terceiro lugar, os **comerciantes**.

O reformismo borbónico en Galicia (a matrícula de mar, o arsenal de Ferrol, a apertura do comercio colonial)

Ao remate da Guerra de Sucesión Felipe V e os seus sucesores víronse na obriga de **modernizar o exército e a armada** para reforzar a posición de España no contexto internacional. No relativo á mariña, a armada española era fundamental na defensa das rutas comerciais con América. Seguindo os principios do absolutismo centralista da nova filosofía de goberno, **Felipe V unificou as distintas escuadras nunha única armada real** e estableceuse o **recrutamento obrigatorio de mariñeiros** por medio da **matrícula de mar** (1737). Para unha mellor administración José Patiño, ministro de Felipe V, dividiu a costa española en tres **Departamentos Marítimos** en 1726: **Cádiz, Ferrol e Cartaxena**. En cada unha desas cidades estableceuse un **arsenal**, seguindo o modelo francés de instalacións combinadas de **estaleiros e almacéns de armas**, que fomentaron a construción naval e o incremento de buques de guerra. Estas políticas terán continuidade no reinado de Fernando VI que intentará reforzar a posición internacional de España e prestará atención prioritaria ó desenvolvemento e modernización da armada a mans do marqués da Ensenada.

As reformas na mariña tiveron importantes **repercusións en Galicia**. Dunha parte, **a matrícula de mar tivo un grande impacto nos núcleos pesqueiros do país** causando malestar polo seu carácter forzoso. Doutra, a escolla de **Ferrol** como capital do Departamento Marítimo do Norte e unha das bases das Armadas Reais en 1726 fixo que unha pequena poboación mariñeira se transformase nunha **cidade**, coa conseguinte **transformación social e urbanística** (no barrio da Magdalena seguiu-se un trazado urbanístico en forma de dameiro moi do gusto dos arquitectos ilustrados). A partir de 1746, co marqués da Ensenada, ministro de Fernando VI, iniciouse a construción dos estaleiros e do arsenal que converteron a Ferrol na principal cidade de Galicia que chegou a contar, a finais de século, con 25.000 habitantes. O impacto desta elección

non se restrinxe á cidade departamental, senón que grazas a Ferrol, Galicia, cunha economía esencialmente agraria, contou co seu primeiro núcleo industrial polo desenvolvemento da construción naval no arsenal.

Na **segunda metade do século XVIII** os gobernos de Carlos III intentaron desenvolver **políticas reformistas** inspiradas nos principios ilustrados sen renunciar ao absolutismo político. Entre as medidas reformistas, que buscaban o **desenvolvemento económico**, destaca a política de liberalización do comercio con América que suprimiu o monopolio deste comercio que detentaba Cádiz. **En 1765 permitiuse comerciar directamente con América a varios portos españois, entre eles o da Coruña.** Ademáis, no ano anterior (1764), o goberno de Carlos III establecera na Coruña o **Servizo de Correos Marítimos**. Esta era unha compañía estatal de buques encargada de levar a correspondencia oficial e privada cara ao porto da Habana e (desde 1767) a Bos Aires, que tamén podían transportar persoas e mercadorías. Ambas concesións contribuíron a favorecer o crecemento comercial da Coruña e a renovación urbanística e portuaria da cidade.

A existencia dos Correos Marítimos, o privilexio de poder comerciar con América, o funcionamento do Arsenal da Mariña, xunto coa existencia de importantes materias primas (como o liño e a sardiña) permitiron, ao longo do século XVIII o **incremento das actividades mercantís en Galicia**, principalmente nos seus portos e, en especial na Coruña. Así mesmo, atraídos por esas vantaxes, produciuse o **asentamento de numerosos comerciantes foráneos**, principalmente vascos, asturianos, maragatos e cataláns. Eles convertéronse nos principais dinamizadores do sector, creando numerosos negocios e introducindo importantes innovacións. Cabe destacar o caso de:

Os *fomentadores cataláns*, comerciantes que dinamizaron o sector pesqueiro (principalmente da sardiña) introducindo novas técnicas de pesca (*xávega*) e de conservación (*salga*), así como o traballo asalariado e a comercialización a grande escala.

O proxecto de Antonio Raimundo Ibáñez, que puxo en marcha as Reais Fábricas de Sargadelos (en Cervo na provincia de Lugo), inicialmente un complexo siderometalúrxico para abastecer ao exército e logo unha industria cerámica.